

Elena-Daniela Macarie¹

Universitatea „Transilvania” din Braşov

Facultatea de Litere

Student la studii universitare de doctorat

 <https://orcid.org/0009-0006-2851-884X>

DIMENSIUNEA UNIVERSALĂ A REPREZENTĂRILOR SOCIALE ÎN CONTEXTUL COMUNISMULUI DIN ROMANELE ROMÂNEŞTI CONTEMPORANE. ÎNTRE AUTOHTON ŞI TRANSNAŢIONAL

Specificitatea culturală este un concept discutat intens în interesele recente despre transnaţionalism şi literatura globală în discuţiile de specialitate. Literatura română nu s-a ferit de acest lung demers al cultivării sentimentului identităţii naţionale, adoptând diverse stratageme – redarea sentimentului naţional prin apelul la trecutul glorios, supra-mitizarea folclorului autohton, elogiarea elementelor naturale sau elogiarea muncitorimii româneşti. Cu toate acestea, specificitatea literară naţională este relativă în contextul în care literatura, pe de o parte, a fost influenţată permanent de alte curente şi tendinţe occidentale şi, pe de altă parte, a reflectat un caracter particular datorat zonei de confluenţă a evenimentelor istorice pe care le împarte cu alte culturi. Cum literatura contemporană încearcă să îndepărteze sau să reorganizeze modelele vechi, este interesant de analizat în ce măsură se distanţează aceasta de epigonism, apropiindu-se, altfel, de un model din ce în ce mai adoptat al literaturii globale. Interesul studiului va cădea pe demonstrarea dimensiunilor spaţiale şi atemporale ale selecţiei de romane româneşti contemporane (*Noapte bună, copii!*, *Sînt o babă comunistă!*, *Strada Valea Cetăţii. Vârstele jocului, Muzici şi faze, Provizorat*), care, deşi prezintă un univers aparent limitativ (comunist), reliefează, de fapt, stările, trăirile şi adaptările identitare prin care traversează o societate sub opresiune politică. Obiectivul pe care îl propun este conturarea caracterului transnaţional al romanelor selectate folosindu-mă de studiile unor nume precum: Peter Morgan, David Damrosch, Christian Moraru, Andrei Terian, Emanuel Modoc, Alina Felea, Mihai Iovănel şi alţii. Studiul cere considerarea literaturii actuale româneşti în contexte internaţionale prin reliefarea valorilor şi senzaţiilor umane comune.

Cuvinte-cheie: romanul românesc contemporan, reprezentări sociale, autohton, transnaţionalitate, literatură globală, dimensiune universală.

¹ elena.macarie@unitbv.ro

În rândul conceptelor care încă își caută definițiile, limitările și perspectivele, transnaționalismul literar se aliniază acestora definind în ultima sută de ani diverse paradigme literare formate din premisa dialogurilor interculturale. Chiar și astăzi, referințele la transnaționalitatea literară definesc un spectru larg al aspectelor ce țin de relațiile și influențele dintre culturi. La începuturi, transnaționalismul a descris, așa cum e precizat în *The Transnational in Literary Studies* (editat de Kai Wiegandt), mișcările avangardei – suprarealismul și dadaismul (Wiegandt, 2020, p. 1). Odată accentuat fenomenul migrației și impactul acesteia asupra literaturii prin împrumutarea influențelor culturilor gazdă, transnaționalismul a permis o discuție mai amplă asupra implicațiilor pe care migrația le imprimă și în literatură. Altfel, transnaționalismul poate face referire, de asemenea, și la lucrările multilingvistice sau la identitățile hibride ale anumitor scriitori, aspecte care impactează scrisul. Această pendulare a termenului între problematici, sisteme de referință, provocări și perspective reprezintă, de fapt, lipsa unor problematizări serioase critice și teoretice. Existența acestui neajuns a fost semnalată încă de acum două decenii, așadar era imperios necesară abordarea conceptului din cauza aplicării sale neordonate în diverse studii.

Legăturile de natură transnațională între cultura, literatura românească, literatura universală și mișcările culturale străine sunt existente și vizibile încă din secolul al XVII-lea, așa cum arată Andrei Terian, Bogdan Crețu ori Caius Dobrescu, prin opera lui Dimitrie Cantemir care, având intuiția orientalismului, alături de Nicolae Milescu, evită izolarea literaturii române și reușește punerea ei în poziții de intersecție sau în noduri, așa cum le definește Valdés: „[...] metaforică și bogată alternativă la metaforele tradiționale ale organicismului... [nodul] este un punct de plecare pentru multiple derivații; poate fi tratat și drept un punct de corespondență pentru mai multe direcții de dezvoltare care se întâlnesc sau, în termeni mai largi, este punctul care devine centrul rețelei” (Valdés, *apud* Martin, Moraru & Terian, 2018, p. 5; trad. aut.), cu literatura Orientului. În aceeași paradigmă, a integrării timpurii a literaturii noastre în curente extrateritoriale, Mihai Eminescu – deși reprezenta un „poet național”, unde termenul de național iese, paradoxal, din sfera limitării, conservării, îngrădirii – devine o imagine arhetipală similară cu cea a altor poeți naționali (de ex. Johann Wolfgang von Goethe, Victor Hugo, Charles Baudelaire, Dante Alighieri etc.). Prin manifestarea termenului de național în mai mult de un spațiu geografic, acesta își pierde valoarea marginală, restrictivă și devine un bun comun. Fiind împărțit, așadar, și de alte structuri similare cu cele ale literaturii române, acest concept de „național” devine un liant între literatura noastră și vasta literatură mondială. Fenomenul integrării literaturii noastre, voită sau nu, în confluența globală a fost purtat mai departe de moderniști, avangardiști, optzeciști, postmoderniști, iar Alex Goldiș afirma, luând în calcul toată literatura românească până în prezent, că „să citești literatura română în asemenea termeni

intertextuali transculturali înseamnă, și necesită, o relocare eficientă și în cele din urmă, pe lungă durată, încetarea stăpânirii sale în înaintea și înapoia constituției ei, printre și peste rețeaua de alte literaturi și culturi” (Goldiș, 2018, p. 110; trad. aut.).

Altfel, importantă nu este doar cunoașterea personalităților sau/și a grupărilor care au condus, chiar dacă timid, literatura română pe harta literaturii mondiale, ci și recunoașterea caracterului transnațional pe care aceasta îl are. El e recognoscibil în șase niveluri diferite. Primul nivel se referă la identificările exterioare (Vertovec, în Wiegandt, 2020, p. 2) ale anumitor scriitori și oameni de cultură de origine română, precum Emil Cioran, Benjamin Fundoianu, Tristan Tzara sau Paul Celan, de către alte națiuni. O personalitate aparținând concomitent unor lumi diferite le poate încuraja pe acestea să comunice. Apoi, nivelul tematic ne arată că evenimentele istorice impactează literatura indiferent de locul lor de producere, iar mișcările și împrumuturile culturale devin subiecte interesante. La nivelul al treilea, literatura împrumută estetica altor genuri și culturi nepopulare pe teritoriul pe care acestea sunt produse (România, în acest caz), iar ca exemple ne servesc benzile desenate, romanele grafice, lucrările bilingve etc. În ceea ce privește receptarea, aceasta joacă un rol important în transferul de informații de la o cultură spre alta și se realizează în funcție de nivelul de educație și de mediul din care cititorii provin, de interesele și gusturile dezvoltate, dar și de strategia de promovare a anumitor subiecte de interes și a anumitor cărți. Astfel, etapa de promovare este penultimul nivel identificat de Vertovec. Acest nivel mizează, de asemenea, pe considerente ce țin de apartenența autorului sau a subiectului dezvoltat la o anumită națiune, cultură, eveniment istoric, context etc. Ultimul nivel identificat de autor este chiar etapa analizei critice (Vertovec, în Wiegandt, 2020, p. 2–3), care nu ține cont de afilierea specialistului cu o naționalitate sau națiune anume și care potențează sau amendează lucrările în funcție de criterii critice și metodice, deci nu teritoriale.

Literatura română atestă caracteristicile analizate de Vertovec. Evenimentele istorice globale care au impactat literatura română sunt adesea tratate în romane de tip istorico-fantastic moderne și postmoderne, iar printre romanele contemporane avem *Marañon sau Adevărata istorie a descoperirii Lumii Noi* al Ruxandrei Ivăncescu, *Viața începe vineri* al Ioanei Pârvulescu, *Zilele regelui* al lui Filip Florian, *Zilele noastre mărunte* al lui Cezar Amariei și *Medgidia, orașul de apoi* al lui Cristian Teodorescu. De asemenea, benzile desenate românești își află începuturile în 1893, cu ajutorul lui Constantin Jiquidid, în ziare și publicații pentru copii. Astăzi, benzilor desenate (dezvoltate mai curând în romane grafice) nu le sunt suficiente doar apariția în publicații satirice sau atribuirea unui rol didactic de introducere a copiilor în universul lecturii. Ele capătă noi dimensiuni și își pot susține locul independent pe rafturile de literatură. De altfel, din punctul

de vedere al receptării, cititorii tineri sunt foarte deschiși, dacă nu avizi, pentru literatura străină, care le reliefează tărâmurile necunoscute lor. Promovarea este de asemenea importantă, iar ultimii ani arată că această practică este indispensabilă atunci când vine vorba de lansarea unei noi cărți, îndeosebi când evenimentul poate avea loc concomitent fizic și pe rețelele virtuale (de socializare). Criteriul critic, și cel din urmă identificat de Vertovec, este certificat de apariția și implicarea specialiștilor filologi români în reviste și jurnale de specialitate specifice, fapt ultim care confirmă harta caracteristicilor transnaționale.

Un alt fapt de înregistrat este momentul în care literatura română, prin literatură marginală sau microliteratură etnică, sexuală sau geografică, se clasează (începând cu anul 1989) în tendințele occidentale noi de chestionare și revizitare a literaturii (dar și a altor domenii și fenomene) prin prisma unor noi criterii (trecerea de la estetic la etic, de exemplu) – un proces binevenit și normal într-o realitate democratică, doritoare de a se situa într-un continuu progres. Însă, chiar până în prezent, acest demers de reevaluare a operelor autohtone după modele, tipare sau inițiative străine a fost primit cu scepticism și rezistență. Așa cum menționează Emanuel Modoc în *Literatura română ca fenomen transnațional*, influența „vestică” ridică suspiciuni legate de modul de introducere neobiectiv și nefiltrat critic a paradigmelor teoretice noi (Modoc, 2019, p. 2), acestea venind mai degrabă pe fondul unor interese politice și economice, și nu din nevoi artistice sau culturale. O altă natură a rezistenței și încordării cu care specialiștii români vorbesc despre transnaționalism în relație cu literatura română este, pe o parte, teama de pierdere a unui specific național odată cu preluarea acesteia de către rețeaua globală literară și, pe de altă parte, teama ca literatura română să nu intre într-un proces de autocolonializare din dorința de a fi adoptată de către alte culturi sau de a se răspândi. Aceste temeri sunt, desigur, alimentate de mișcările naționaliste care după Revoluție s-au remarcat în diverse contexte. Tema sexualității și tematica literaturii extrem marginale, regionale, au în comun chiar lipsa abordării lor, cu seriozitate, în literatură. Socialismul, nu doar în România, nu a făcut decât să adâncească aceste prăpăstii, creând discontinuități culturale, politice și economice. Pe de altă parte, ele întăresc cu atât mai mult necesitatea revizuirii acestor puncte literare nevralgice. De asemenea, doar gândindu-ne la fenomenul acaparator și violent al comunismului peste țările și astăzi încă vizibil afectate, nu ne rămâne decât să reflectăm la felul în care istoriile atâtor teritorii au început cu sau fără voia lor să semene atât de mult, să se metamorfozeze unele în celelalte prin împrumuturile comportamentale. La nivel teritorial, comunismul s-a extins în 31 de state, așadar nu poate fi numit un fenomen local, spontan, mărginaș și trebuie integrat ca atare ca fiind un fenomen transnațional important și un generator tematic literar.

De altfel, diverse studii de referință (Lefter, 2012; Ștefănescu, 2013; Wiegandt, 2020) vorbesc într-un mod simplificator despre postcolonialism

(referindu-se, în fapt, la transnaționalism) ca fiind o caracteristică primită odată cu recâștigarea independenței. Așadar acest raționament aduce în lumină inclusiv era postcomunistă caracterizată de libertatea de expunere și împrumut al comportamentelor străine, în interiorul și în afara teritoriului național. Astfel, voi considera existentă o sinonimie (incompletă) între aceste două concepte doar în ideea de câștigare a mobilității și schimbului în spațiul cultural specific postcolonialismului, facilitat de transnaționalism. Altfel, postcomunismul românesc, cel puțin, nu se aseamănă cu postcolonialismul britanic sau francez, de exemplu, din foarte multe puncte de vedere. Cu toate acestea, fie că este și într-o mică măsură România o țară postcolonială, este vizibilă producerea multiplelor schimburi de influență, nu doar între fostele țări comuniste și cele vestice, ci și între țările ieșite de sub coloniile britanice și franceze și vest. Poate cel mai interesant este că toate țările postcolonialiste, deși nu împărtășesc, aparent, o varietate de experiențe similare, ajung să împărtășească – la un nivel sensibil și subtil, visceral și nevralgic – experiența conservării și apoi a eliberării de sub naționalismul teribil, restrictiv, și toate comportamentele corelate. Odată cu aceste schimbări de poziție, literatura postcolonialistă și (sau) postcomunistă se înscriu în direcțiile literaturii globale prin dobândirea libertății de sub retorica naționalistă, prin permeabilitatea de care dau dovadă.

Conceptul de transnațional se referă, în acest studiu, la felul în care romanul românesc se alătură literaturii globale prin prisma reprezentărilor literare ale unor fragmente de viață, ale unor tipare comportamentale, clișee și ale unor dimensiuni psihologice din cotidianul comunist. Astfel, în direcția demersului, selecția de romane contemporane cu imaginar comunist *Noapte bună, copii!*, *Sînt o babă comunistă!*, *Simion liftnicul*, *Provizorat*, *Muzici și faze*, *Vârstele jocului*. *Valea Cetății* creează reprezentări literare prin preluarea ideilor, personajelor, valorilor (personale sau colective relevante discursurilor sociale contemporane) și a nucleelor tematice (iubirea, statutul social, timpul liber, granița, visul occidental) extrase din cotidianul comunist românesc, și nu prin discursul naționalist (Wiegandt, 2020, p. 8). Pare un lucru firesc ca, prin poziționarea cronologică a literaturii postcomuniste și prin recâștigarea istorică a libertății sale, aceasta să aibă caracter transnațional. În schimb, detectarea unui imaginar literar ce reliefează o perioadă și un eveniment istoric trecut precum comunismul și căderea acestuia într-un timp postcomunist nu pare să spună mare lucru despre relația sa cu celelalte literaturi. Cu toate acestea, întoarcerea în trecut, pentru a-l analiza, a-l despica, a-l revitaliza/demitiza sau pur și simplu pentru a-l revizita (Radu, 2014, p. 6–17) denotă un comportament normal al literaturii față de un fenomen care încă are rădăcini adânci implantate în prezent. Acest comportament poate fi recognoscibil în națiunile care suferă depozedări inițiale ale caracterului specific național lor prin colonizare ca, mai apoi, odată cu decolonizarea, ele să

poată dezvolta (uneori organic) o atitudine naționalistă care revendică valorile pierdute/abolite o perioadă de timp.

Totuși, dacă ne întrebăm despre relația caracterului transnațional al literaturii române între anii '90 și 2010 și celelalte literaturi sau despre imaginea de ansamblu pe care țara noastră o afișează în raport cu alte țări vestice, aflăm din studiul Alinei Felea, *Forma mentis. Domicilii reale și fictive ale minții*, că identitatea, fie a literaturii sau a țării, „se reciclează [...] în elemente străine care pot deveni ale sale printr-un proces de schimb cultural, de autodefinire și de definire a Celuilalt” (Felea, 2022, p. 94). Această teorie poate fi verificată inclusiv în cazul selecției menționate de romane sau în general asupra literaturii noastre contemporane care, inevitabil, se situează adesea în contrapunct cu literaturile occidentale nu prin prisma tehnicității scrierii, ci, mai degrabă, prin temele și imaginariile adoptate. Tendința este ca imaginariile literaturii române (îndeosebi imaginarul comunist în romanele menționate anterior) să se situeze într-un raport de opoziție sau de contrast față de alte imaginerii ale altei culturi. Vedem reprezentat în majoritatea romanelor postcomuniste raportul inegal între mentalitatea simplă, claustrată, a cetățeanului român față de cea a cetățeanului american care adoptă o retorică a vieții mult mai relaxată. Astfel, se creează reprezentări mentale, apoi literare, de tipul „visul american” sau încep discuțiile despre granița fizică și mentală dintre România și Vest. Un bun exemplu pentru acest tip de reprezentare a identității în contrapunct este romanul *Noapte bună, copii!*, unde personajul copil Marius visează la o realitate total străină sieși, care promite o experiență eliberatoare de la normele cotidiene aspre ale perioadei comuniste, și o a doua ipostază unde personajul Marius, de data aceasta adult, ajunge să guste visul american care îl dezumanizează și îl face să simtă dezgust pentru visele cosmetizate în care crezuse.

Așadar, cum menționa Alina Felea, tendința autorilor noștri și a literaturii noastre este de a ne defini în raport cu ceilalți prin ceea ce nu suntem sau prin ceea ce nu deținem. Astfel, în toate romanele alese, imaginea de ansamblu a vieții din comunism este reprezentată de negații, de ceea ce nu suntem în raport cu alte națiuni. Din romanul lui Dan Lungu, *Sînt o babă comunistă!*, Emilia Apostoaie caricaturizează prin reprezentare generațiile vârstnice ce nu privesc schimbarea cu ochi buni, nu au disponibilitate pentru aceasta și adoptă adesea o gândire obtuză în ceea ce privește progresul adus de democrație. Datorită unor experiențe izolate (unde aceleași persoane au fost privilegiate în a trăi o viață fără neajunsuri materiale majore), aceștia ajung să glorifice și să nutrească nostalgia pentru un regim care este preponderent injust (Lungu, 2011). Această reprezentare literară ar vrea să arate, deci, ceea ce nu sunt vârstnicii noștri – persoane adaptabile și maleabile care își îmbrățișează vârsta, dar care nu încetează să adopte o atitudine pozitivă și un fel de a trăi armonios, care refuză să susțină chiar și postum un

regim mai comod celui actual doar pentru că cel actual presupune o schimbare ce necesită energie și efort ș.a.m.d., tipare pe care fiica Emiliei Apostoae le vede în comunitățile din America unde locuiește cu soțul ei.

Pe aceeași cale de analiză, și romanul lui Claudiu M. Florian, *Vârstele jocului. Valea Cetății*, arată prin prisma viziunii naratorului copil (provenit dintr-o familie mixtă, româno-sasă) ceea ce nu sunt românii față de sași – nu sunt foarte organizați, nici chibzuiți, sunt ceva mai săraci și nu au familia extinsă în țările vestice precum Germania (așa cum aveau majoritatea sașilor), în schimb, sunt mult mai gălăgioși, nerafinați, iar eticile de viață sunt diferite de cele ale sașilor, deși aceștia conlocuiau în pace și înțelegere în aceste comunități mixte (Florian, 2016). Tot în cadrul acestui roman remarcăm identificarea de la o vârstă fragedă a copilului-narator cu ambele etnii, deși cultura și cutumele care monopolizează familia sa sunt cele de parte românească. Acest exemplu poate fi înțeles ca un fel de alegorie la un macro-nivel, unde atâția oameni se simt adoptați într-un fel sau altul de o altă cultură prin contactul îndelungat (sau nu) cu ea, iar Steven Vertovec în *Transnationalism* întărește această teorie scriind că: „persoanele transnaționaliste au atașamente descentrate pentru mai mult de o națiune sau au atașamente care trec dincolo de naționalitate” (Vertovec, 2009, p. 4–8). Această manifestare, transpusă în literatură, arată de fapt că melanjul etnic, atașamentul față de două culturi diferite concomitent nu marchează lipsa sentimentului național, nu înseamnă pierderea acestuia, ci, ca în cazul romanului discutat, manifestarea arată un eveniment istoric care definește un punct marcant în dezvoltarea identității naționale și care servește, totodată, unor legături transnaționale.

În *Provizorat*, romanul Gabrielei Adameșteanu, elementul ce marchează influența străină este cadrul imaginar asemănător cu o etapă precursoră a corporatismului de astăzi, o lume a clădirilor de birouri, unde Letiția Arcan și Sorin Olaru sunt colegi de muncă. Dat fiind faptul că acțiunea se petrece undeva în anii '70, când în România a existat o ușoară relaxare politică și infiltrarea elementelor occidentale a avut un drum mai puțin anevoios, cadrul și atmosfera în care se desfășoară idila celor doi sunt ceva mai deosebite decât sunt cadrele convenționale comuniste – blocuri gri, sate incomplet industrializate, cooperative, fabrici, instituții de stat etc. Și în acest roman idila celor două personaje se consumă într-o garsonieră a unui prieten de-ai lui Sorin, însă suflul și senzația anumitor capitole sunt dictate de estetica birourilor americane (*office-uri*), pline de povești, de idile la locul de muncă – toate acestea poziționându-se în contrapunct cu viața de cuplu disfuncțională a Letiției de acasă (Adameșteanu, 2017). Elementul străin este îmbinat ingenios cu elementele autohtone, cu regimul încă restrictiv, cu stigma socială cauzată de adulter, cu neajunsurile comune vremii, cu dezamăgirea și imposibilitatea de a părăsi o căsnicie disfuncțională.

Această îmbinare nu face însă ca specificul național, nici aici și nici în cazul celorlalte romane, să fie abolit, ci doar potențat. Această confuzie vine, adesea, din confuzia termenului *multiculturalism* cu *transnaționalism*, unde ambele ajung să implice contact și schimb între națiuni, însă transnaționalismul, așa cum Peter Morgan sugerează într-unul din studiile sale, nu vizează o asimilare completă a culturii și limbii, cum nici nu cere preservarea acestora într-un spațiu comun, așa cum se întâmplă în cazul multiculturalismului, care presupune migrarea și împărtășirea activă a specificului național între mai multe culturi în același spațiu (Morgan, 2016, p. 3–4).

În cazul romanului Gabrielei Adameșteanu, elementul străin, așa cum menționau Christian Moraru și Andrei Terian, este ingerat, tradus și adaptat la o scară valorică națională, specifică, uneori chiar marginală, fără a reduce verosimilitatea referinței romanului la realitatea României socialiste (Martin, Moraru & Terian, 2018, p. 3). De asemenea, pe lângă conștientizarea etichetei false de pericol dată transnaționalismului literar, contextualizarea în literatură oferă de cele mai multe ori claritate în descifrarea specificului unei literaturi, cântărirea ei valorică etc.

Este important de înțeles, ceea ce Peter Morgan subliniază, faptul că o tratare transnațională a literaturii poate face vizibile problemele și mentalitățile culturii europene și a culturilor colonie în literatura europeană, mai mult decât să stabilească relațiile de subordonare în Africa sau Asia (Morgan, 2016, p. 9). Același Peter Morgan menționează că:

transnaționalismul poate revela o reducere, o diminuare, chiar o eliminare a unui sens de „spațiu” geografic propriu în literatură, dând voce acelor națiuni care au fost mai degrabă obiecte și nu subiecți ale unor mișcări de putere globale. Micile națiuni cum sunt Europa, Balcanii, Balcanii, Balcanii, Estul Europei și identitățile naționale vestice au căzut în această categorie. (Morgan, 2016, p. 10)

Idee care nu face decât să ne ducă cu gândul la un alt roman din selecție, *Simion liftnicul* al lui Petru Cimpoeșu. Romanul conferă această dimensiune a mizerabilismului cotidian specific începuturilor fără o direcție precisă a anilor 2000 în Europa de Est, mai specific într-un orașel de provincie din România – Bacău. Romanul lui Petru Cimpoeșu este un roman ticsit de realitățile vremelnice ale României post-tranziție, realități potențate de un caracter semi-absurd de tip *sitcom*. Degradarea României după evenimentul eliberator din 1989 a dus la degradarea comunităților și a orașelor și, implicit, la dezumanizarea indivizilor. Reprezentările ridicole ale femeii care comite adulter și a mamei sale care se roagă pentru iertarea păcatelor fiicei, ale elevului îndrăgostit de profesoara sa de limba și literatura română sau ale yoghinului care introduce în cel mai umoristic

și frivol mod posibil femeile tinere în arta tantrică, ori reprezentarea senilității de către Simion, care refuză să iasă din lift (devenind o entitate demiurgică modernă) – toate acestea devin niște picturi stranii, triste, depersonalizate ale realității postsocialiste (Cimpoeșu, 2011). Există o tendință internă de afirmare în rândul țărilor est-europene, foste țări comuniste, acest lucru fiind posibil, din nefericire, de cele mai multe ori prin aplicarea unei autoironii și a unui autosarcasm până la limită cu anihilarea propriei existențe.

Nu este tardiv să menționăm, în afara tendinței de „auto-detonare”, de elementele vestice, americane, ca practicile yoghine, nu într-o manieră asumată, ci pur exploatare, sau întreg scenariul asemănător unui sitcom în care toate personajele se adună să vadă ce se întâmplă cu un colocatar ciudat. Aceste elemente sunt imersate și amestecate în cultura autohtonă pentru a crea un efect de distanțare, pentru întărirea diferențelor de cultură și pentru a stabili încă o dată locul literaturii române ca fiind o literatură mărginașă, căreia nu i se potrivește orice model străin.

Muzici și faze al lui Ovidiu Verdeș este un roman care, deși prezintă asemenea romanului anterior viața cotidiană a unor familii dintr-un cartier sau din câteva blocuri, creionează o realitate verosimilă, ferindu-se de granița fantasmagoricului. Este un roman cât se poate de cotidian, urban în adevăratul sens al cuvântului, unde vedem personaje provenite din toate mediile și clasele și, cel mai important, reflectorul este pus asupra activităților copiilor de clasă medie, dar nu numai, din comunism. Preocupări simple, poate desuete pentru timpurile prezente, unde vânătoria de casete și viniluri era pe cât de satisfăcătoare, pe atât de frustrantă în cazul nereușitelor (Verdeș, 2016). Opoziția, de această dată, dintre romanul lui Ovidiu Verdeș și literatura din afara Europei de Est și a Balcanilor este vizibilă. Nu se poate pune problema în niciun fel despre dezicerea de autohton, ci, mai mult, cred că acest roman reprezintă un model ideal de reprezentare a diversității prin păstrarea verosimilului în raport cu autonomia și varietatea cerințelor transnaționale care, altfel, nu încearcă să strivească literaturile diverse sub o singură lupă, ci vrea să le facă atente la diversitatea care le înconjoară. Însă nici *Muzici și faze* nu face abstracție de influențele vestice pentru că, având în vedere ușoara relaxare a comunismului românesc din anii '70, este explicitată nevoia tinerilor de a comunica cu ceea ce se află în exterior prin aspirația de a ajunge să asculte, să cunoască, să vadă sau să se afle cât mai aproape de idoli lor – bineînțelese străini. De asemenea, contactul cel mai profund și apropiat pentru realitatea în care trăiau erau muzica și cărțile de cele mai multe ori interzise. Este de remarcat, prin urmare, contrapunctia dintre cultura est-europeană, românească, și cea vestică, pe de o parte, iar pe de altă parte – este semnificativ acest sentiment dureros al nevoii de apartenență și integrare a lumii noastre într-o lume care nu pare deschisă pentru așa ceva și mult prea îndepărtată.

Este cunoscută celebra teorie a lui Herder, preluată și de Pascale Casanova în *The World Republic of Letters*, conform căreia literatura este strâns legată de politicul țărilor colonizate și ajunge, din pricina mișcărilor de naționalizare, să devină naționalistă și, mai mult, să devină un instrument de corecție sau un barometru moral și civic (Casanova, 2004, p. 103–105), fapt care o face să se închidă în propriu-i perimetru și să se diferențieze de literaturile (și cultura țărilor) vecine. Teoria devine, însă, un fapt real, fie că vorbim despre țări colonizate sau țări sub influența fostei Uniuni Sovietice, în care literatura joacă un rol de conductor al informației între regim și oameni. Am zice că începând cu secolul XXI, majoritatea țărilor post-colonii sau post-totalitare nu mai servesc retoricii politice, ci încearcă să pătrundă în dialogul multicultural. Cu toate acestea, o voce actuală în peisajul criticii literare, cea a lui Mihai Iovănel, în recentul studiu *Istoria literaturii române contemporane (1990-2020)* susține că literatura – mai ales cea marginală, „periferică” – nu a depășit această paradigmă decât la un nivel declarativ. După spusele acestuia, literatura continuă să urmărească cele mai potente și promițătoare direcții în spirit capitalist care par, în anul 2023, să fie vocile liberale, progresiste și care, în concluzie, însuflă valori democratice, incluzive, globalizatoare etc. Așadar, ceea ce susține Mihai Iovănel este faptul că literatura română, cel puțin, doar s-a reorientat, însă nu organic, din considerente evolutive valorice, ci tot din considerente economice și politice a căror tendință este una cât mai integraționistă (Iovănel, 2021, p. 408–409).

Ceea ce Mihai Iovănel a omis este chiar unul din obiectivele muncii sale – utilitatea unei *Istории a literaturii române*. În secolul XXI, încercarea de sistematizare și canonizare a literaturii este, de asemenea, schimbată. Este necesară reflecția și asupra existenței conceptului de canon într-o epocă postcanonică (Martin, 2005, p. 18), așa cum o numește Mircea Martin, epocă în care tendința este de a relativiza acest concept și de a judeca opere după criteriul valoric, în ciuda a ceea ce susținea Nicolae Manolescu despre futilitatea discutării canonului. Este de înțeles că, până la momentul Revoluției, criticii rigizi, convertiți și ei de ideologie, concepeau nașterea canonului prin și din literatura subordonată politic sau literatura care revitaliza mișcări poporaniste, tradiționaliste, realiste – elemente care susțineau și întăreau retorica muncitorimii, a poporului unit. Situația pare să fie diferită dacă ne raportăm la interiorul grupărilor literare care au abordat fie literatura asertivă, fie literatura de rezistență, subversivă, evazionistă sau de exil.

Trebuie să amintim faptul că acest pendul între acceptarea și continuarea ideii de canon și renunțarea și îngroparea acesteia nu este o manifestare recentă. Împotriva elogiului pentru canonul estetic și a ideilor, în sine, de canon ale lui Harold Bloom, autori precum Derrida și Foucault găsesc existența acestui canon produsul unei puteri represive. Relevanța unei istorii în spiritul „de curriculum” nu mai există, iar filologii caută să părăsească sfera didacticistă. Mihai Iovănel

se angrenează într-o bătălie, la fel ca precursorii săi, de sintetizare complexă a fenomenului literar de după Revoluție, deci de creare a unui canon contemporan. Ceea ce vedem în munca lui Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Ion Simuț sau Eugen Negrici observăm și în ceea ce face mai tânărul Iovănel, la fel cum vedem și imposibilitatea de delimitare clară a stilurilor și genurilor sau a curențelor literare prin care autorii postbelici glisează. Deși Mircea Martin militează pentru permeabilitatea controlată și conștientă a „canonului” convențional de a accepta literatură nouă, pare că literatura de după Revoluție nu dorește în mod deosebit să se înscrie în vreun canon, într-o ierarhie precisă, ci mai degrabă să fie luată în considerare într-o cartografie bazată pe o ierarhie competitivă (Iovănel, 2021, p. 308). Competitivitatea pentru relevanță cred că este, în actualitate, noua metodă de cernere și ierarhizare, includere sau excludere a scriitorilor, dar nu din canon, ci din scena literară. Această competitivitate, însă, nu este întotdeauna dictată de motivații valorice, întrucât scena literară actuală a pus sub ambiguitate și acest termen (valoare), iar garanția de a ajunge relevant nu cade de această dată doar pe umerii măiestriei scriitorului, ci vizează și alte câteva variabile (popularitate, vizibilitate etc.). O parte a scriitorilor tineri se situează într-o paradigmă aproape *underground*, asemănătoare cu varianta veche anticanonică, subversivă din comunism (totuși nu atât de virulentă), care își creează propriul sistem de referință și existență așteptând momentul potrivit să iasă la suprafață și să surclaseze ierarhia actuală. Așadar, nu este oare chiar această modalitate nouă de a face „istorie” o adaptare contemporană, chiar în tendință globalistă, pentru a deveni utilă? Nu încercă, oare, Iovănel să se sustragă propriei critici fără însă a respecta retorica personală a creației organice?

Un alt amendament pe care l-aș aduce criticii lui Iovănel este asupra încercării sale de a minimiza calitățile și potențialul literar pe care romanele cu imaginar comunist le au doar prin judecarea acestora ca fiind produsul unor tendințe „globalizatoare”. Cu toate acestea, o părere mult mai neutră regăsim în aceeași lucrare asupra transnaționalității. Autorul reliefează nu doar direcția de interes dinspre interior spre exterior a României, ci și interesul mai recent afișat pentru spațiul românesc, manifestat în imaginația străină ca „fantasticul în care se scaldă România în ochii unui occidental. Acest fantastic este uneori comutativ” (Iovănel, 2021, p. 645). Autorul dă exemple un serial TV și un roman [i.e. „Gypsy Jigsaw”; „La Matrone des Sleepinges” (Iovănel, 2021, p. 645-646)], cărora le apreciază interesul, dar le amendează ignoranța și lipsa reciprocității în vederea conturării unei imagini cât mai realiste despre cultura noastră, față de români care absorb referințe occidentale în cantități considerabile de sute de ani.

În volumul coordonat de Mircea Martin, Christian Moraru și Andrei Terian, Mihai Iovănel discută, de asemenea, despre triada constituită de Eugen Ionescu, Mircea Eliade și Emil Cioran care și-a dorit în mod aproape obsedant să „de-

provincializeze” literatura română, contrar atitudinii lui B. Fundoianu (Iovănel, 2018, p. 219). Cu toate acestea, cele trei personalități au intrat într-un joc inițial al clișeizării literaturii prin îndepărtarea violentă de valorile ei rudimentare, „provinciale” prin operele de o simbolistică și o spiritualitate exotice (M. Eliade), printr-o filozofie anti-semitistă inflamatoare, nihilism și ateism (E. Cioran) și prin iconoclastism (Eugen Ionescu) încercând să o deposeze de specificitatea neelevată, neelitistă, dar care reliefa, mai degrabă, realitatea, cultura și valorile sociale după care se ghida România de secol XX, interbelică. Sigur, acest demers a adus un val de recunoaștere a literaturii românești în afara granițelor țării, mai mult și prin creșterea legitimării celor trei voci în literatura franceză și mondială, odată cu pierderea treptată a credibilității interne. Sigur, deși a existat acest val de rebeliune și respingere violente față de modelele conservative locale, cei trei scriitori au ajuns să accepte, dacă nu să îmbrățișeze, elemente burgheze și valori literare consacrate, în ciuda radicalismului inițial, și să facă cunoscute problemele culturale și politice la nivel global prin literatura franceză. Literatura contemporană arată că răspunde și, totodată, că încearcă să păstreze foloasele acestor încercări de a aduce literatura română la un nivel de dialog cu alte literaturi. Literatura română, mai ales cea de după 2000, este cât se poate de incluzivă, devenind chiar eclectică prin nerenunțarea la lupta de legitimare pe plan internațional inițiată în secolul XX. În același timp, ea reintegrează prin discursuri revizuite și adaptate specificitatea locală, postsocialistă, ori chiar reia tehnici de secol XIX și XX. Cu atât mai mult, literatura română contemporană care revizitează trecutul comunist, în speță selecția de romane despre care am ales să vorbesc, încearcă să creeze o legitimitate a literaturii de astăzi nu prin omiterea unui trecut recent opresiv, ci prin reliefaarea unei naturi umane mutuale manifestată în contexte care nu își au relevanța în mod deosebit în context global.

După cum am mai menționat anterior, faptul că literatura noastră se află în același moment istoric cu restul țărilor est-europene din fostul bloc sovietic, anume „moment postsocialist”, o face să împărtășească valori, perspective și viziuni comune cu acestea și care, în mod omonim, au scriitorii lor contemporani ce scriu și dezvoltă realitățile „realismului socialist” specific țărilor respective. Universalitatea reprezentărilor comuniste este abordată chiar și înainte de finalul fenomenului totalitar, în literatura de exil, avându-i ca exemple pe Herta Müller, Paul Goma sau Bujor Nedelcovici. Nedelcovici scrie primul astfel de roman al „totalitarismului” în exil – *Al doilea mesager* – vizând să depășească coordonatele politice și sociale ale României și să contureze „«fenomenul sistemului totalitar»” (Braga, 2020, p. 304) oriunde acesta s-ar manifesta: fie Asia, Europa sau America de Sud. Revenind, pentru context, conceptul de postsocialism pe care îl aduc în discuție cred că merită cel puțin câteva clarificări. Numesc literatura actuală ca fiind nu doar contemporană, ci manifestând un accent pregnant postsocialist

în caracterul ei. Deși sunt mai bine de treizeci de ani de la Revoluție, literatura autohtonă păstrează în ADN-ul său umbrele rădăcinilor postsocialiste. Așa cum pe plan economic și/sau politic nu s-a putut produce o schimbare radicală, profundă, care să ducă la o identitate actuală inconfundabilă, asemenea la nivel literar obsesiile și metehnele trecutului nu au dispărut. Fie că selecția de romane abordează trecutul recent într-o manieră umoristică, fie într-una gravă, fie că este ficțiune sau memorialistică – temele literare se leagă de niște aspecte obsedante ale vieții din comunism care, pentru moment, a părut că ia pauză. Probabil chiar acest sentiment, al timpului oprit, al pauzei, face ca această nevoie de reîntoarcere să existe și să se manifeste în diferite moduri în romanele actuale. Sigur, aceasta este doar o parte sau o mică parte a literaturii actuale, postsocialiste locale și internaționale, dar există și, contrar altor tehnici și valuri artistice care nu reușesc să răzbească uneori timpului, aceste teme obsedante, ce formează din literatura actuală o ramură aparte, ajung să reziste în timp și să perpetueze o curiozitate semi-ancestrală pentru tinerele generații care încurajează lectura și, astfel, producerea acestei literaturi.

Astfel, cred că nu mai este atât de esențială limba de proveniență a acestor romane sau reperele spațio-temporale concrete, ci, prin simpla existență într-o rețea comună cu literatura fostelor țări socialiste (cu aceleași interese), literatura contemporană de imaginar comunist se încadrează în rețeaua de interese literare globale. Nu mai vorbim, altfel, de scriitori ca Hans Fallada (*Fiecare moare singur*), Gheorghe Gospodinov (*Refugiul timpului*), Evgheni Zamiatin (*Năvala apelor*), Wilson Harris (*Palace of the Peacock*), Wole Soyinka (*Death and the King's Horseman*), Damon Galgut (*The beautiful screaming of pigs*), Jose Saramago (*Ridicat de la pământ*), Vasile Ernu (*Sălbaticii copii dingo*) care prin literatura pe care o produc atacă sau revizitează un regim totalitar/un sistem politic apartheid sau colonialismul și la un nivel valoric, chiar cu diferențele vizibile culturale și de context, ajung să comunice natural cu literatura est-europeană și cu cea balcanică.

Ceea ce acest studiu propune este considerarea introducerii romanelor contemporane cu imaginar comunist în literatura globală întrucât, așa cum menționa David Damrosch în *How to Read World Literature*, o operă literară valoroasă poate depăși limitele de spațiu și timp și poate facilita accesul cunoașterii originii unei noi culturi prin intermediul culturii de proveniență (Damrosch, 2009, p. 2). De asemenea, Damrosch oferă un ghid despre cum putem crea legături între culturi în enorma rețea literară folosindu-ne de comparații și diseminarea similarităților și a diferențelor atât ale elementelor reprezentate în literatură, cât și a modalității literaturii de a se desfășura. Damrosch oferă câteva tipare de comparație la nivel de conținut: personajele și povestea (Damrosch, 2009, p. 54), scene care înfățișează clasa de mijloc și care sunt și cel mai adesea exploatate (Damrosch, 2009, p. 56), recunoașterea arhetipurilor celebre în opere

moderne (Damrosch, 2009, p. 62). Acest șablon poate ajuta, la un nivel formal, înțelegerea literaturii române contemporane, realiste, întrucât aceasta abundă de teme ce privesc nesfârșitele și nedreptele greutăți cu care clasa de mijloc (*muncitorimea/oamenii simpli*) se confruntă, la fel întâmplându-se și în cazul structurii personajelor care, de cele mai multe ori, întruchipează anumite tipare, clișee preluate din realitatea imediată.

Deși ideea potențialului universalist al literaturii în rețeaua globală literară este susținută de teza globalistă a lui Damrosch sau de „mondialismul” lui Casanova, viziunea în contrapunct a lui Franco Moretti nu este de neglijat. Acesta consideră că este greșit să extragem în mod aproape complet substanța eterogenității din sintagma „literatură mondială” sau „literatură globală”, astfel ajungând să ne concentrăm exclusiv pe potențialul unificator, omogen, al tuturor literaturilor (Moretti, 2000, p. 64). Această tendință de nediferențiere și uniformizare a literaturii nu anulează doar elementele unice de construcție și de conținut ale literaturilor (evitând noțiunea de identitate națională discutată la începutul lucrării), dar acest comportament duce la criza domeniului literaturii comparate. Astfel, acceptând ideea că într-o rețelistică globală literatura este uniformizată, utilitatea comparatisticii literare ar dispărea, fapt care ar semna o altă verigă a lanțului de slăbiciuni – disiparea nevoii de cunoaștere (presupunând că toată literatura este, în cele din urmă, la fel) a altor culturi, a altor literaturi, implicit, și eliminarea aparatului critic și metodologic care se naște din studierea în mod comparatist (diferențiator) a literaturilor. Așadar, ambiția acestei lucrări nu se concentrează asupra perspectivei univoce că romanul românesc contemporan cu imaginar comunist ar putea fi asimilat altor romane contemporane universale de aceeași factură. Acest fapt poate fi o realitate, dar nu o regulă. Prin reprezentările literare ale manifestărilor sociale și personale ale cotidianului comunist (timp liber, iubire, spionaj, statut social, granițe mentale și fizice etc.), urmăresc posibilitatea integrării acestui tip de roman în rețeaua mondială de romane similare fără a extrage specificul autohton care este, de altfel, susținut și integrat și de Moretti în propriul său șablon al posibilului roman mondial. În cele din urmă, nici acesta nu respinge existența unui șablon prin care literaturile se pot apropia și prin intermediul căruia pot comunica. Acesta consideră esențială, însă, îmbinarea subiectului *străin* cu vocea narativă și personajele *locale* (Moretti, 2000, p. 65).

BIBLIOGRAFIE

- Braga, C. (2020). Imaginar literar. În C. Braga (ed.), *Enciclopedia imaginariilor din România*, vol I, (p. 304–305). Polirom.
- Casanova, P. (2004). *The World Republic of Letters*. Harvard University Press.

- Damrosch, D. (2009). *How to Read World Literature*. Wiley-Blackwell Publication.
- Felea, A. (2022). *Forma mentis. Domicilii reale și fictive ale minții*. Tracus Arte.
- Goldiș, A. (2018). Beyond Nation Building: Literary History as Transnational Geolocation. În M. Martin, Ch. Moraru & A. Terian (eds.), *Romanian Literature as World Literature*, (p. 95–113). Bloomsbury.
- Iovănel, M. (2018). Temporal Webs of World Literature: Rebranding Games and Global Relevance after the Second World War – Mircea Eliade, E. M. Cioran, Eugène Ionesco. În M. Martin, Ch. Moraru & A. Terian (eds.), *Romanian Literature as World Literature*, (p. 217–233). Bloomsbury.
- Iovănel, M. (2021). *Istoria literaturii române contemporane (1990-2020)*. Polirom.
- Lefter, I.-B. (2001). Poate fi considerat postcomunismul un post-colonialism?. *Postcolonialism & Postcomunism*, 1, 117–119. <http://caieteleechinox.lett.ubbcluj.ro/?p=2683>. (Data accesării: 09.11.2023)
- Martin, M. (2005). Despre canonul estetic. *România literară*, 5, 9-15 februarie.
- Modoc, E. (2019). Literatura română ca fenomen transnațional. *Transilvania*, 2, 1–30. <https://revistatransilvania.ro/wp-content/uploads/2019/04/2019-2-Emanuel-Modoc.pdf> (Data accesării: 09.11.2023)
- Moretti, F. (2000). Conjectures on World Literature. *New Left Review Journal*, 2 (1), 54–68. https://warwick.ac.uk/fac/arts/english/currentstudents/undergraduate/modules/fulllist/special/globalnovel/moretti-conjectures-nlr_1.pdf (Data accesării: 09.11.2023)
- Morgan, P. (2016). Literary Transnationalism in Europe. *Journal of European Studies*, 47 (1), 1–18.
- Radu, T. (2014). *Chenzine literare*. Humanitas.
- Ștefănescu, B. (2013). *Postcommunism. Postcolonialism. Siblings of Subalternity*. Editura Universității din București.
- Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. Routledge.
- Wiegandt, K. (2020). Introduction: The Transnational in Literary Studies. În K. Wiegandt (ed.), *The Transnational in Literary Studies*, (p. 1–18). Walter de Gruyter.

SURSE

- Adameșteanu, G. (2017). *Provizorat*. Polirom.
- Cimpoeșu, P. (2011). *Simion Iftnicul*. Polirom.
- Florian, Claudiu M. (2016). *Vârstele jocului. Valea Cetății*. Polirom.
- Lungu, D. (2011). *Sînt o babă comunistă*. Polirom.
- Verdeș, O. (2016). *Muzici și faze*. Polirom.

Elena-Daniela Macarie

**THE UNIVERSAL DIMENSION OF SOCIAL REPRESENTATIONS
IN THE CONTEXT OF COMMUNISM IN CONTEMPORARY ROMANIAN NOVELS.
BETWEEN DOMESTIC AND TRANSNATIONAL**

Summary

Cultural specificity is a concept intensely discussed in recent interests about transnationalism and global literature in specialist discussions. Romanian literature has not shied away from this long process of cultivating the feeling of national identity by adopting various strategies – reproducing the national feeling by appealing to the glorious past, over-mythologizing the autochthonous folklore, eulogizing natural elements or eulogizing Romanian workers. However, the national literary specificity is relative in the context where the literature, on the one hand, was permanently influenced by other Western currents and trends and, on the other hand, reflected a particular character due to the confluence area of historical events that it shares with other cultures. As contemporary literature tries to remove or reorganize old models, it is interesting to analyze to what extent it moves away from epigony, otherwise approaching an increasingly adopted model of global literature. The interest of the study will fall on the demonstration of the spatial and timeless dimensions of the selection of contemporary Romanian novels (*Good night, children!, I'm a communist hag!, The Ages of the Game. Valea Cetății Street, Music and phases, Provisional*), which, although presents an apparently limiting (communist) universe, in fact highlights the states, experiences and identity adaptations through which a society under political oppression crosses. The objective I propose is to outline the transnational character of the selected novels using the studies of authors such as: Peter Morgan, David Damrosch, Christian Moraru, Andrei Terian, Emanuel Modoc, Alina Felea, Mihai Iovănel and others. The study calls for the consideration of current Romanian literature in international contexts by highlighting common human values and sensations.

Keywords: contemporary Romanian novel, social representations, autochthonous, transnationality, global literature, universal dimension.

Елена-Данијела Макарије

**УНИВЕРЗАЛНА ДИМЕНЗИЈА ДРУШТВЕНИХ ПРЕДСТАВА
У КОНТЕКСТУ КОМУНИЗМА У САВРЕМЕНИМ РУМУНСКИМ РОМАНИМА.
ИЗМЕЂУ АУТОХТОНОГ И ТРАНСНАЦИОНАЛНОГ**

Резиме

Културна специфичност је концепт о коме се у новијим истраживањима о транснационализму и глобалној књижевности интензивно расправља у научним дискусијама. Румунска књижевност није бежала од овог дугог процеса неговања осећања националног идентитета користећи различите стратегије – репродуковање националног осећања позивањем на славну прошлост, претерана митологизација аутохтоног фолклора, хваљење природних елемената или хваљење румунских радника. Међутим, национална књижевна специфичност је релативна у контексту у којем је књижевност, с једне стране, била под сталним утицајем других западних струјања и токова, а са друге стране, одражавала посебан карактер због подручја које представља стетиште историјских догађаја које дели са другим културама. Како савремена књижевност покушава да отклони или реорганизује старе modele, занимљиво је анализирати у којој мери се удаљава од епигонизма, приближавајући се све више усвојеном моделу глобалне књижевности. Циљ ове студије ће бити да укаже на просторне и ванвременске димензије избора савремених румунских романа (*Noapte bună, copii!, Sînt o babă comunistă!, Strada Valea Cetății. Vârstele jocului, Muzici și faze, Provizorat*), који иако представљају привидно ограничени универзум (комунистички), заправо оцртавају стања, искуства и прилагођавања идентитета кроз које пролази друштво под политичком опресијом. Циљ који, дакле, предлагем јесте да скицирам транснационални карактер одабраних романа користећи студије стручњака као што су: Петер Морган, Дејвид Дамрош, Кристијан Морару, Андреј Теријан, Емануел Модок, Алина Фелеа, Михај Јованел и други. Студија позива на разматрање актуелне румунске литературе у међународном контексту оцртавањем заједничких људских вредности и сензација.

Кључне речи: савремени румунски роман, друштвене репрезентације, аутохтоност, транснационалност, глобална књижевност, универзална димензија